

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת וישב

א. המשתדל.

פרק ל"ז פסוק לג':

[לג] ויכירה ויאמר: ביהודה (למטה ל"ח כ"ו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, סיפור ההכרה מופסק בטעם רביע, וכאן ההכרה רהוטה למלת ויאמר, כי יעקב חיכה שראה צווח: כתונת בני! אבל יהודה התמהמה והירחר מעט קודם שיודה חטאו (כך שמעתי מפי כמוהר"ר אברהם חי די קולוניא זצ"ל). כתנת בני וגו': תחילה בראותו את הכתונת אמר כתונת בני היא זאת, אח"כ בהתבוננו על הדם אשר עליה ועל מה שאמרו לו שמצאו הכתונת, ויוסף עדיין לא שב לביתו, שיער בלבו כי חיה רעה אכלתהו; ובבוא לפניו הרעיון הזה, מיד נכמרו רחמיו על בנו ונצטייר בדמיונו כאילו הוא רואה את יוסף בין מלתעות החיה, וקרא במר נפשו: טרוף טרוף יוסף! כל"י מקרה אכזר כזה אירע לבני תביבי ליוסף! והציור הזה התריד רוחו ולא יכול לדבר עוד. והנה שני המאמרים הראשונים הם מחשבות השכל והשלישי הוא תולדת התפעלות, לפיכך במאמר השני: חיה רעה אכלתהו התחיל מן הנושא כי בראותו כתונת בנו מגוללה בדמים התחיל מחפש וחוקר בשכלו איך נהיתה כזאת, וחשב כי הפועל היה בלא ספק חיה רעה שאכלתהו; אבל במאמר האחרון שהוא יליד ההתפעלות לא אמר: יוסף נטרף, כי הציור הגובר בנפשו באותה שעה היה צערו של יוסף בין שיני החיה, על כן התחיל: טרוף טרוף. והנה הציור הזה (טרוף טרוף) הוא מעצמו ציור מכאיב, יהיה הנטרף מי שיהיה, אבל המכאוב יתגבר וייגע עד נפש כשהנטרף הוא הבן התביב, ע"כ התפעלותו ומכאובו נתנו בפיו מילת יוסף, ואו נשאר שומם ולא דיבר עוד, והנה ידוע כי הדיבור הוא ניתוח המחשבה וההתפעלות, והנה זו מעלה בלה"ק שאיננה בשאר לשונות, שאפשר להפשיט בה הפעולה מציורי הזמן והגוף ולדבר על הפעולה לבדה, ואח"כ על הפעולה עצמה בצירוף אל הזמן ואל הפועל או הנפעל, וכן כאן הזכיר תחילה פעולת הטריפה לבדה, טרוף, ואח"כ הפעולה עצמה בצירוף אל הזמן שעבר ואל הגוף הנפעל, טרוף, והמעלה הזאת מוספת חוץ ותוקף הרבה אל המאמרים, כמו-בכה לא תבכה חנון יחנף (ישעיה ל' י"ט) וכן למעלה: המלוך תמלוך עלינו, אם משול תמשול בנו (פסוק ח')

מלאות

1. כרסננו מחוין בהקד"ים בין הכרת יהודה כחטאו לצומת הכרת יעקב ככתונת בנו. התוכף להסביר?
2. מה ההקד"ל בין "מחשבות השכל" לבין "תולדת ההתפעלות" תוק הסבר נ"י המוסרית האלה?
3. מה זה "צ"ור מכאיב"?
4. "הדיבור הוא ניתוח המחשבה וההתפעלות" התוכף להסביר ולהרחיב?
5. מהי מציאת לבן הקודש לצדנתו ואינה דומאאות הוא מביא?

התועלת השני הוא במידות, והוא שראוי לאדם כשיקח אשה שיראה אותה קודם זה, או יהיו מפורסמים לו ענייניה, כדי שיתבאר לו אם תיטב בעיניו אם לא, כי אם ישאנה בזולת זה האופן — אולי לא תיטב בעיניו, ויהיה עימה' בצער וכאב לב כל ימי הזיווג¹⁶. ולזה נמצא שסיפר שכבר ראה יהודה בת שוע קודם שנשאה.

התועלת השלישי הוא במידות, והוא שראוי לאדם שלא יעשוק חוק מי שימשול עליו¹⁷. הלא תראה כי יהודה קרא שם לבנו הראשון, ואחר כן הסכים שתקרא אשתו שם¹⁸ לשני, כמשפט הארץ ההיא. והנה הוא היה קורא שם לשלישי לולא שכבר היה בכזיב בלדתה אותו; וזה לאות שלא היה יהודה עוזב קריאת השמות להיותו מיקל בזה הפועל, ואולם עשה זה לתת לאשתו חוקה מקריאת השמות¹⁸. ואמנם בבני תמר קרא הוא השמות ולח, כט-ל, כי היה ההריון הראשון שהיה לה ממנו, וזה היה מוסכם שם, רוצה לומר שיקרא האיש השמות למי שתלד אשתו בהריון הראשון.

התועלת הרביעי הוא במידות, והוא שראוי לאדם להשיא בניו סמוך לפרקו, לשומרם מן החטא¹⁹. ולזה תמצא שלקח יהודה אשה לער בכורו כאשר היה²⁰ ראוי לקחת אשה, כי כבר יתבאר במעט עיון ממה שקדם לנו מהדברים בפרשת ויצא, כי ער היה פחות מבן עשרים שנה כשנשא תמר²⁰.

תלך

1. **קטצ הראשון מסביר פרשנו את סדר הצניינים והסיפור, למה זה חשוב לזו?**
2. **התוצאת הראשונה היא לדעת פרשנו בדבר הצורך לרכוש ידו נאמן, למה כאן זה משמעותי?**
3. **פרשנו לזמך מכאן בדבר הצורך שאדם יראה את רציתו לפני הנישואין, מנין לזו?**
4. **מי ומתי נותן שמה לילדים?**
5. **פרשנו לזמך כאן על הצורך במציאת שידוך לפני משפחה, למה רק כאן הוא לזמך זאת ולא במקרים קודמים?**

* * *

ה. רש"ד הירש.

פרק לח' פסוק א':

הבתים המתהווים בו והיוצאים ממנו עובדים במשותף בבניין אביטיפוס מסויים של רוח ומוסר אנושי. והנה כשעה שהנישואין נשארו מקוטעים מבחינת מטרות המוסרית הסופית (שכל עצמה אינה אלא המשך בנין המין האנושי בכון המסוים שנקבע על-ידי התכונה המשפחתית המיוחדת), הרי אפשר להשלים חסרון מוסרי זה: אחד מבני המשפחה הקרובים ביותר ימשיך את הנישואין עם האלמנה שנשארה. רעיונות אלה המבטאים את האופי המוסרי של הנישואין ואת הכבוד המוסרי של המשפחה, הם העומדים ביסוד מצות יבום, שנהגה בתוקף גמור כבר אז, בראשית ימי בית יעקב. למרות היותה אלמנת המת, נשארה תמר מאורסה לבית שנשאר (ויקה), עד שפשה המדומה (פסוק כב) נדון כחומר אשת איש. קשר הנישואין שנקשר לראשונה על-ידי המת, עודנו שריר וקיים ביחס לאחד מקרובי המשפחה; כדי להמשיך את הנישואין אין צורך בקניין מיוחד, אלא הנישואין מבוצעים בפשטות: הבא על יבמתו בין בשוגג וכו' קנה (יבמות נג ע"ב). יש לשים לב לכל זה כדי להעריך הערכה צודקת את מעשה תמר.

(א) יהודה התרחק מאת אחיו — הרי כאן סימן למתיחות או לפירוד שהתגלעו בין האחים בעקבות המעשה שנעשה ביוסף; מתיחות זו הופנתה בעיקר כלפי יהודה, שהיה כנראה רב ההשפעה שבכולם, ובהצעתו והורכתו קרה המאורע המעציב. עונש קשה — אנתנו רואים — ירד על יהודה ומשפחתו. אשתו ובניו מתו, ומה שחמור עוד יותר, בניו מתו בהיותם רעים בעיני ה'.

בחטא יהודה עם תמר מתגלה תכונה שעוד היתה זקוקה להשפעתה המעודנת של תורת ה': אך יחד עם זה אנתנו רואים גם אותו חי עם אשה אחת בלבד, והוא נכשל בחטא רק אחרי מות אשתו; כן אנתנו רואים כאן מצוה שנתקדשה בבית יעקב על-ידי המנהג עוד לפני מתן תורה, מצוה המושתתת כולה על התפיסה המוסרית ביותר של הנישואין וחיי המשפחה.

הנה אופיים המוסרי של הנישואין קשור במטרות הסופית, בהולדת הבנים והזינוכם («פרו ורבו»); נישואין שלא השיגו מטרה זו, פגומים אפוא באופיים המוסרי; נוסף על כך — החוג המשפחתי, בית האב על סעיפיו היוצאים הימנו — מהוה אישיות מיוחדת באילן האנושות, אישיות מוסרית אחידה ואופיינית, כך שכל

תלך

1. **מנין לפרשנו שהיתה מתיחות בין יהודה לבין אחיו ומה היא התבטאה?**
2. **פרשנו קובצ שיהודה נצטע צונע קשה, מה היה צונעו?**
3. **יהודה נכשל בחטא אחרי מות אשתו, למה זה חשוב לציון?**
4. **מה הם האופי והכבוד המוסרי המבטאים במצוות הייבום?**
5. **למה אין צורך בקניין מיוחד ומה זה בא לציון?**
6. **האם וא"כ כלל זה בא "כדי להצריך הצרכה צודקת את מעשה תמר"?**

וישב

ב. רמב"ן.

פרק לז' פסוק לז':

(לו) שר הטבחיים. שחטי בהמות המלך. לשון רש"י וכן וירם הטבח⁷². לרקחות ולטבחות⁷³. אבל יותר קרוב דעת אונקלוס⁷⁴ בעבור היות בית הסהר בביתו. ומצינו טביחה להריגת האנשים. הכינו לבניו מטבח⁷⁵. טבחת ולא חמלת⁷⁶. וראיה לדבר הכתוב בדניאל. לארייך רב טבחיא די מלכא די נפק לקטלא לחימי בבלי⁷⁷:

אלוה

1. איך רש"י הפין את האוהב כאן?
2. לצואתו איך מתרשם אונקלוס?
3. האם ההפך הוא רק בצומדות או יעקב עם הפכות מצטרף לכך?

* * *

ג. רד"ק.

פרק לח' פסוקים א'-ג':

לח (א) ויהי בעת ההיא וירד יהודה, אחר שנמכר יוסף, ובאמרו: „וירד“ נראה כי מדותיו לעדולם היא ירידה. ובדרש: שהורידוהו אחיו מגדולתו שנתחרטו ממכירת יוסף ואמרו לו: כשם שאמרת לנו לכו ונמכרנו לישמעאלים אלו אמרת לנו השיבוהו אל אבינו היינו שומעים לך⁷⁸. ובבב"ר (פה) וירד יהודה לא היה צריך לומר אלא: ויוסף הורד מצרימה, ר' אלעזר אומר כדי לסמוך הכר נא להכר נא⁷⁹. ויש עוד איש ערלמי, נטה אהלו עם צאנו עד שהלך לעדולם ונתחבר עם זה האיש.

(ב) בת איש כנעני, ולא זכר שמה אלא [שם] אביה ולא ידענו למה, וכנעני כתרגומו סוחר היה משאר האומות והתגורר שם, כי בני יעקב היו נוהרים מלהתחתן עם בנות כנען כמו האבות, כי שמעון שלקח אשה מבנות כנען זכרו לגנאי והפרידו מאחיו ואמר: ושאל בן הכנענית⁸⁰. ויקחה, לקחה לאשה ואחר כך בא עליה כי לא שכב עמה דרך זנות, ובאמרו: וירא, נראה שהיתה יפה וישרה בעיניו.

(ג) ותהר וגו', לראשון קרא שם יהודה ולשני קראה אשתו [שם], נראה שכן היה מנהגם, ולשלישי היה לו ליהודה לקרא לו שם אלא שהיה בכזיב בלדתה אותו לפיכך אמר „והיה בכזיב“⁸¹.

אלוה

1. פרשנו צונה על צנין הירידה, בצצט מה הפציה ומה האפשרויות?
2. מה הרציון שהמדרש מבטא?
3. מה רוצה ר' אלעזר ללמדנו בקשר לסמיכות של „הכר נא“ אף „הכר נא“?
4. למה הולכר רק „בת כנעני“ ולא יותר ומה משמעות הדבר כאן?
5. מה קרה עם שמעון בקשר לכנעניא ואיך זה מופיע?
6. מנין לו שהיתה יפה?
7. פרשנו מתצכב על קביצת השמות למה זה חסר כאן להפנת הפסוק?

* * *

ד. רלב"ג.

פרק לח' פסוקים א'-ר':

ראוי שתדע שזאת הפרשה לא היתה אחר מכירת יוסף, אבל היו קצת דברי⁸² זה הסיפור בעת מכירת יוסף, ולזה אמר ולח, או שזה היה 'בעת ההיא'⁸³. וזה, שאי אפשר שישלם זה העניין כולו אחר מכירת יוסף, כמו שביאר החכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל⁸⁴. ולא יקשה בעיניך איך היה יהודה נפרד מאחיו קודם מכירת יוסף, והנה היה שם עם אחיו במכירתו; כי הוא היה הולך ושב⁸⁵. והנה היה לו לבדו צאן מלבד צאן אביו⁸⁶; והנה זה הצאן אולי היה משלל שכם. והנה הפסיק בזה הסיפור מה שהחל לספרו מיוסף, להודיע ההבדל שהיה בין יוסף ליהודה בענין גילוי העריות⁸⁷.

והנה דברי הסיפור הזה מבוארים;

ואולם התועלות המגיעים מזה הסיפור הם שבעה עשר⁸⁸:

התועלת הראשון הוא במידות, והוא שראוי לאדם כשיבוא לגור במקום-מה, שישתדל שיהיו לו שם אוהבים, כי בזה תשלם לו הישיבה שם בשלום. ולזה תראה שהשתדל יהודה לקנות⁸⁹ לו רע ואוהב במקום אשר בא בו, והוא חירה; עד שמרוב אהבתו אותו היה הולך עמו בעלותו על גוזזי צאנו ולח, יב, והיה איש סודו ללכת במצותו אל הקדשה לקחת הערבון מידה ולח, כו, והיה בזה שומר יהודה מהבושת והצער; וזה ממה שיורה על חוזק אהבתו אותו.